

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII Международная научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2023

тергеу кезіндегі сарапшы мен маманның тергеуші немесе сотпен өзара қарым-қатынастарының тәртібі мен сипатын белгілейді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Быков В.В. Заключение специалиста // Законность. -№9. -2004. -21-22 б.
2. Исаев А.А. Қылмыстарды жіктеу үшін арнаулы білімді пайдаланудың теоретикалық және құқықтық мәселелері. Алматы, Жеті жарғы, 1999, 156.
3. Селина Е.В. Применение специальных познаний в уголовном процессе. М.: Юрлитинформ, 2002. 26 б.
4. Қазақстан Республикасының Қылмыстық іс жүргізу кодексі. «Жеті жарғы» баспасы, 1997 ж.
5. Криминалистика; ЖОО арналған оқулық/ред. В.А. Образцова. М.: Юристъ, 1999, 373 б.

УДК 343.13

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ҚЫЛМЫСТЫҚ СОТ ІСІН ЖҮРГІЗУДЕ ДӘЛЕЛДЕМЕЛЕРДІҢ ЖОЛ БЕРІЛУІ

Әнуарбекова Гүлжан Қосниязқызы

gulzhan_anuarbekova@mail.ru

Қазақстан Республикасы, Астана қаласы

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразиялық Ұлттық Университеті

7М04209 - «Сот сараптамасы» мамандығы бойынша 2 курс магистранты

Ғылыми жетекші – Н.Б. Мергембаева

Қазақстан Республикасында қылмыстық сот ісін жүргізудегі дәлелдемелердің жол берілуі өте маңызды мәселе болып табылады. Қылмыстық сот ісін жүргізу үшін дәлелдер бөліміндегі екі мәселе қажет болады: дәлелдемелердің дұрыстығы және дәлелдемелердің рұқсат етілуінің мүмкіндігі.

Дәлелдемелер - бұл қылмыстық сот ісін жүргізу кезінде пайда болған мәліметтер, нысандар, оқулар, шолулар және басқа мағлұматтар. Заңгерлер, сарапшылар және басқа көмекшілер фактілердің дұрыс болуы үшін өз жұмысының мәнін түсінуі керек. Дәлелдемелердің рұқсат етілуі дегеніміз, құқықтың нормаларында анықталған жолмен жүзеге асырылады. Осы ережелерде дәлелдемелердің рұқсат етілуіне қандай процессуалдық нормалар қолданылады. Олардың ішінде соттағы дауларда нақты жағдайларда бұзушылықтарды анықтауға дәлелдемелерге жол берілмейді. Мысалы, азаптау, зорлау және себепсіз жүзеге асырылған әрекеттермен қатар, заңсыз әрекеттердің фактілерімен анықтауға арналған дәлелдемелері де рұқсат етілмейді. Олардың жол бермеу критерийлері сот ісін жүргізудегі құқықтық мәселелерді шешуге және тәуелсіздікті қамтамасыз етуге арналған. Бұл критерийлер анықталуы керек. Олардың ішінде жауапкершілік жағдайына сәйкес дәлелдемелердің болуы, ағымдағы жағдайларға байланысты ақпараттық-құқықтық нормалардың сақталуы және тәуелсіздік қауіпсіздігін сақтауға байланысты, сондықтан сотқа дейінгі даулардағы құқықтық мәселелерді анықтау қажет. Рұқсат етілген дәлелдемелердің жалпы санынан бастап, қатарында сот өкілдерімен болатын кез келген ерекшеліктерге кеңінен қатысты деректердің дәлелдемелеріне қол жеткізіледі. Осы дәлелдерге сәйкес, сот оны тіркеуді қабылдаған кезде оны қабылдаудың бірнеше критерийлеріне сәйкес келетін шарттар болады. Олардың бірі - дәлелдемелердің мазмұнында қатысушылардың аты-жөні мен мекенжайы, оқиға өткізілу кезінің уақыты, олардың тұрақты білімі және оның белгілі болуы мүмкін екендігі. Бұл мәліметтер берілмеген дәлелдемелер рұқсат етілмейді.

Әрине, процессуалдық нормаларды бұзуға қатысты алынған дәлелдемелер бойынша кез келген міндетті мәліметтер көрсетіледі. Мысалы, азаптаумен байланысты

дәлелдемелерде нақты деректер (уақыт, мекен-жай, оқиғаның негізгі мүдделері) көрсетілуі міндетті. Және азаптау, зорлау т.с.с. заңсыз әрекеттермен алынатын фактілі деректердің дәлелдеме ретінде жол берілмеуі мәселелерінің өзектілігін ашып отыру қажет. Егер әрекет заңсыз болса немесе құқыққа қарсы әрекет туралы білу дәлел ретінде қабылданбаса, бұзушылыққа байланысты дәлелдемелерге жол берілмейді. Дәлелдемелердің рұқсат етілуінің бірі – олардың адамдардың құқықтық құқықтарын қорғауға, соттардың жүйесінің дұрыстығын растауға көмектеседі. Олардың қолдануымен ерекшелікке баулу материалдар, сенімділікке баулу ақпараттар құқықтық заңнаманың құқықтық нормаларымен үйлесімді дегені анықталады. Рұқсат етілуіне болатын талаптар да олардың қолдануында бар. Оның ішінде, дәлелдемелерге негізделген жүйелердің нормативтік қатарларына қатысты талаптар мен мерзімдер, дәлелдемелердің өзектілігі мен растауларының мөлшері және сапасының міндеттілігі, олардың берілуіне қатысты сапалы мерзімдер мен мерзімшарттар, айқындау және анықтамаға көлемдері келіп тұрады. Сондықтан да, дәлелдемелердің рұқсат етілуі мәселесі алдын-ала сарапталуы керек. Бұл мәселе үшін, дәлелдеменің мәнін, құқықтық және процессуалдық талаптарын талқылау керек. Оларға сәйкес, азаптау, зорлау, заңсыз әрекеттер мен мінез-құлықтық айыптар туралы деректерді қолдануға рұқсат етілмейді. Дәлелдемелердің рұқсат етуі қатарындағы процессуалдық нормалар қажетті кезде, заңнамаға сәйкес өзгертіліп отыруы мүмкін. Мысалы, өкілдердің және сыйлықтың құқықтық қорындағы құқықтық процесі туралы Заңнамаға қарағанда, дәлелдемелердің рұқсат етуін жүзеге асыруға тиіс ережелер қойылған. Олар арасында:

- Адвокаттық немесе заңгерлік дәлелдемелер құжаттарымен, және төлеушінің дәлелдерімен айналысуға мүмкіндік беретін;
- Дәлелдемелердің құжаттамасы мен мазмұнына қатысты құқықтық және процессуалдық шарттарға сәйкес келетін;
- Дәлелдемелер құжаттамасы және мазмұнындағы мәліметтердің қол жетімділігі мен дәлелдемелердің тапсырыс бергеннен кейінгі жүзеге асыру мерзімін бекітуін талап ететін;
- Дәлелдемелер құжаттамасы мен мазмұнына қатысты құқықтық және процессуалдық шарттарды қамтамасыз етуі мүмкін болатын.

Бұл сондай-ақ ауыстыру ережелері өзгертін жағдайларға да қатысты, мысалы, рұқсат ету үшін тұрақты дәлел қажет болуы мүмкін. Осылайша, дәлелдемелердің рұқсат етілгендігі келесі критерийлермен реттеледі:

- Дәлелдерге қатысты ақпарат құқықтық және атқарушылық реттеуге жатпайды және тиімділік үшін қажет емес..
- Дәлелдемелер қатысты мәліметтер бұзулған құқықтың міндеттерін орындауға болады.
- Дәлелдемелер бойынша айтушының мәселені мәліметтермен бағыттауы және бұзушылықтардың түрлілігіне қарай сияқты кездестіру жүйесін құруда тиімділік қажет.
- Дәлелдемелердің тарту жолдары басқа кезде біртекті жасалған жұмыстармен сәйкес кезекте қанағаттандыруға болады.
- Дәлелдемелердің біртұтасы мәжбүрліктерге немесе сотталған тапсырмаларды орындауға мәжбүр етілуіне қарсы келмеуі де екенін жеткілікті түрде анықтайды.

Алайда, азаптау және зорлау т.с.с. заңсыз әрекеттермен алынатын фактілі деректердің дәлелдеме ретінде жол берілмеуі мәселесі жоқ. Бұл жағдайда соттарда азаптау немесе зорлауға қатысты деректердің дәлелдемелері тәртібінде сот өкілінің рұқсаты бойынша қолданылады. Қазіргі заманға сәйкес, заңсыз әрекеттердің өзектілігін анықтайтын деректердің дәлелдемелерін қолдану жақсы қарастырылады. Сот орындауында, дәлелдемелер құжаттамаға жазылған және құжаттамаға жинау кезінде пайда болатын деректердің мәселесін анықтау үшін пайдаланылады. Дәлелдемелерде белгіленген нұсқаларға сәйкес, құжаттамаларға жинау кезінде көрсетілген деректер міндетті түрде қолданылады және анықталатын әлеуеттерге сәйкес жасалатын процедураның өзектілігін қамтамасыз етуге және азайтуға кепілдік береді. Құжаттамаларға жинау кезінде пайда

болатын деректердің мәселесін анықтау үшін дәлелдемелер жазылады. Олар құжаттамалардың тізімінде енгізіледі және сот орындауында қолданылады. Дәлелдемелерді жинау тергеу әрекеттеріне негізделеді және Қылмыстық процестік кодексінің нормаларына қатаң сәйкестікте жүргізілуге тиіс. Тергеу әрекеттері мен тергеуге дайындалу барысында заңды бұзатын дәлелдемелерді жинауға жол берілмейді. Қылмыстық процестік кодексінің 116-бабы қылмыстық процестегі жиынтық айғақтардың сипатын реттейді. Дәлелдеу қабілеті нақты деректердің қайнар көзін, оларды алу тәсілін растайтын қасиеттердің бірі болып табылады, сонымен қатар осы практикалық деректермен анықталатын көрсеткіштің ҚР ҚПК анықтаған режимде дұрыстығын анықтайды. Мақалада қылмыстық сот ісін жүргізудегі жол беруге болатындықты анықтау және жүйелеу бойынша әртүрлі сарапшылардың пікірлері берілген. Сонымен қатар, зерттеу барысында қателерді жою әдістері туралы пікірлер айтылады. Қылмыстық процесте дәлелсіз айыптау, кінәлілерді жауапқа тарту, сотталған адамды ақтау және жәбірленушіге келтірілген зиянды өтеу мүмкін емес. Дәлелдемелердің сипаттамаларының бірі оның рұқсат етілгендігі болып табылады, ол оны алу үшін қолданылатын көздердің, әдістер мен әдістердің дұрыстығымен көрсетіледі. Дәлелдемелердің рұқсат етілгендігі мәселесімен процессуалдық құқық саласындағы көптеген жетекші сарапшылар мен криминологтар айналысты [1].

Рұқсат етілу – бұл қылмыстық процестік кодексінде қарастырылған әдістерге сәйкес негізгі артықшылықтар, өндіру әдістері және алдыңғы өндірудің сандық мәндері тұрғысынан дәлелдеу сапасы. Қылмыстық процестік кодексінің нормаларына сәйкес алынған, анықталған және бағаланған дәлелдемелер ғана рұқсат етіледі. Қылмыстық процестік кодексінде және егжей-тегжейлі нұсқаулықтарда баяндалған қылмыстық процестің қағидаттарын сақтамау бұрын сенімді дәлелдемелерді жол берілмейтін етеді. Дәлелдемелер тізбегіндегі бірінші буынның тиімсіздігі соттан кейінгі дәлелдеудің бүкіл тұжырымдамасын бұзуы мүмкін. Барлық кемшіліктер дәлелдемелерді өндіретін, зерттейтін және бағалайтындардың жұмысындағы жеке жағдайларға байланысты болуы мүмкін. Іс жүзінде қазіргі қылмыстық процесте келесі болжамдар басым: қылмыстық процестің жалпы қабылданған стандарттарының патологиялық сипатымен қатар қалыптасқан нақты жағдайлар күдікті болып саналады және қылмыс ашылғанға дейін жоқ [2]. Әдістері. Бұл жұмысты жазу кезінде мыналар пайдаланылды: Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі, қылмыстық іс жүргізудегі дәлелдемелерге қатысты баптарды талдау. Нәтижелер Сайып келгенде, егер процессуалдық заң бұзушылықтар жойылмаса, Жоғарғы Сот шешімнің күшін жояды. Украина Қылмыстық кодексінің 412-бабында «Сот шешімінің күшін жою немесе өзгерту негіздері» қазақстандық заң шығарушы келесідей негіздерді атап көрсетеді:

- 1) сот тергеуінің біржақты және толық еместігі;
- 2) үкімде (қаулыда) баяндалған сот қорытындыларының істің нақты мән-жайларына сәйкес келмеуі;
- 3) қылмыстық іс жүргізу заңын елеулі түрде бұзу;
- 4) қылмыстық заңның дұрыс қолданылмауы;
- 5) жазаның қылмыстың ауырлығына және сотталған адамның жеке басына сәйкес келмеуі.

Қазақстан Республикасы Қылмыстық процестік кодексінің 415-бабында қылмыстық іс жүргізу заңнамасын өрескел бұзу деп танылатыны ашылған.

1. Қылмыстық процестік кодексін өрескел бұзу 1. Қылмыстық процестік кодекстің қағидаларын және басқа да жалпы ережелерін, іске қатысушы адамдардың заңмен қорғалатын құқықтарынан айыратын немесе шектейтін тәртіпті сақтамау арқылы бұзу Қылмыстық процестік кодексін өрескел бұзу болып табылады. істі немесе істің мән-жайларын жан-жақты, толық және объективті қарау кезінде істің мән-жайларына немесе үкім шығаруға әсер ететін принциптер мен өзге де жалпы ережелерді бұзуды құрауы мүмкін тергеп-тексеруге өзгеше түрде кедергі келтірсе.

2. Егер сот қарауының біржақты немесе толық емес сипаты жол берілетін дәлелдемелерді талқылаудан қате алып тастауға, тараптардың бірінің іс үшін маңызы болуы

мүмкін дәлелдемелерді қараудан негізсіз бас тартуына немесе міндетті түрде ашылуға жататын дәлелдемелерді қарамауына байланысты болса, шешімнің күші жойылуға тиіс. Басқаша айтқанда, заң шығарушы жол беру өлшемшарттарын тікелей көрсетпесе де, ҚР ҚПК-нің 116-бабында: "осы Кодекстің талаптарын бұза отырып алынған дәлелдемелер, істі тергеу немесе сот талқылауы кезінде процеске қатысушының заңды белгіленген құқығынан айыру немесе шектеу немесе процесік нормаларды бұза отырып өзге де қылмыстық құқық бұзушылық алынған дәлелдемелердің дұрыстығына әсер еткен немесе әсер етуі мүмкін, онда мынадай дәлелдер жол берілмейтін дәлелдер ретінде танылады" [3].

Егер нақты деректер алынса, ол қабылданбайды:

1) азаптауды, зорлық-зомбылықты, қорқытуды, алдау немесе өзге де заңсыз әдістерді қолдану арқылы;

2) қылмыстық процеске қатысушы адамды осы құқықтар мен міндеттерді түсіндірмеу не осы құқықтар мен міндеттерді толық немесе дұрыс түсіндірмеу салдарынан оның құқықтары мен міндеттеріне қатысты жаңылыстыру арқылы -

3) нақты қылмыстық іс бойынша іс жүргізуді жүргізуге құқығы жоқ адамдардың әрекеттері нәтижесінде;

4) іс бойынша іс жүргізуге қатысуына байланысты қарсылық білдірілген адам;

5) әкімшілік іс-әрекеттер жасау тәртібі өрескел бұзылған жағдайда;

6) белгісіз немесе анықталмайтын көзден;

7) егер дәлелдемелерді жинау процесінде қазіргі ғылыми білімге сәйкес келмейтін әдістер пайдаланылса.

Осылайша, заң ең жалпы түрде мүмкін болатын іс жүргізу құқық бұзушылықтарының санаттарын төрт санатқа жіктейді:

а) кепілді ҚПК субъектісін құқықтардан айыру;

б) субъектінің ҚПК белгілеген заңды құқықтарын шектеу;

в) сот ісін жүргізу рәсімін сақтамау;

г) процесік тәртіптің өзге де бұзушылықтары.

Бұл бұзушылықтардың барлығы жойылмайды және дәлелдер қолайлы болады. Дәлелдемелерді анықтаудың қосымша құралдарымен толықтыруға болады, әсіресе егер алынған дәлелдемелер (күмәндерді алып тастаған) күмән болған жағдайда сенімділік талаптарын қанағаттандырса және сондықтан рұқсат етілсе. Жауап алу процедураны мұқият жүргізген жағдайда көптеген бұзушылықтарды жою құралы болып табылады. Сонымен қатар, жауап алу көбінесе заңды өрескел бұза отырып жасалған және негізінен қайта шығаруға болмайтын (тану, кейбір жағдайларда тексеру, тінту және алу) басқа тергеу әрекеттерінің хаттамаларында қамтылған мәліметтердің дұрыстығын тексеру құралы болып табылады. Алайда дәлелдемелердің жарамдылығын тексеру құралы ретінде жауап алу мүмкіндігі шектеулі болуы мүмкін [4]. Жауап алу процедурасы адамдардың басқа басқарушылармен (мысалы, қызметкерлермен, банктармен, қор басшыларымен, дәрігерлермен және т.б.) кездесу кезінде жүргізіледі. Бұл процедурада адамдар өздері туралы сұрақтарға жауап беруі керек болады. Жауап алу процедурасы кезінде көптеген бұзушылықтарды жою құралдары қолданылады. Олар адамдардың өзін-өзі тесттеуі, тінтуі және алуы кезінде келесі мәліметтерді тексеруін ұсынады. Бұл құралдар арқылы жауап алу процедурасы заңды өрескел бұза отырып жасалған және негізінен қайта шығаруға болмайтын басқа тергеу әрекеттерінің хаттамаларында қамтылған мәліметтердің дұрыстығын тексеруға мүмкіндік береді. Бұл құралдар арқылы тексеру процедурасында дәлелдемелердің жарамдылығын тексеру мүмкіндігі шектеулі болуы мүмкін, себебі олардың базасында мүмкіндіктер толық емес. Мысалы, оқиға аймағын қарау кезінде қатысқан куәден хаттамаға қандай себептік қол қойылмағаны туралы сұрақ қойылмаса, тексеру процесінде алынған растаулардың, сондай-ақ олардың базасында сатып алынған маманның шешімінің дұрыстығына күмән келтірмеу мүмкін емес. Бұл себептерді анықтау мүмкін емес, сондықтан тексеру процедурасы үшін қажетті деректердің жұмыс жасауына байланысты жарамдылық пен сақтандыру міндетті.

Тергеу кезінде куәлар туралы ақпаратты өңдеудің бірнеше жолы бар, мысалы, куәлардың жазбаларын қосу немесе жою және тергеудегі куәлар туралы ақпаратты көру үшін сенім деректерін пайдалану. Бұл құралдар ақпараттық жүйелер мен деректер қорын жүргізуге көмектеседі. Ал, бұл құралдарды қолданбас бұрын, куәгерлердің деректерін тексеру және анықтау мүмкін емес.

Бірақ қазір куәгерлердің деректерін өзгертудің бірнеше технологиясы бар. Бұл технологиялар арқылы куәгерлер туралы ақпаратты жүктеп алуға, көруге және жаңартуға болады. Мысалы, бір қолданбада ақпарат пен қосымшалар куәгер туралы ақпаратты келесі кезектерге жүктеп салу үшін пайдаланылуы мүмкін. Куәгер жаңартулары мен жоюларды осы қолданба арқылы да жасауға болады.

Дегенмен, мұндай куәгерлердің мәліметтері тергеу операцияларын тіркеуді өзгертудің барлық нұсқаларында барлық мүмкіндіктерге ие емес. Мысалы, егер оқиға аймағын қарау кезінде қатысқан куәдан хаттамаға қандай себеппен қол қойылмағаны туралы сұрақ қойылмаса, тексеру процесінде алынған растаулардың, сондай-ақ олардың базасында сатып алынған маманның шешімінің дұрыстығына күмән келтірмеу мүмкін емес (қолдың қол жетімсіздігінің себебін анықтау мүмкін емес), өйткені олардың процесс материалдарында пайда болуы тексеру хаттамасының алдында рұқсат етілмейді деп танылады, сондай-ақ процеске сәйкес растаулар жиынтығынан шығарылады.

Мәскеу аудандық сотында Е. Ю. Львова зерттеген қылмыстық процестің материалдарына сәйкес, процедуралық бұзушылықтар рұқсат етілмеген дәлелдемелер жасады. Дәлелдемелерді дұрыс қолданбау:

- тінту хаттамасының орнына алу хаттамасын қолдану;
- іздеу хаттамасының орнына ерікті түрде келу хаттамасын қолдану;
- қабылдау хаттамасының орнына ерікті беру хаттамасын қолдану;
- тексеру хаттамаларының немесе сотталушының, күдіктінің немесе куәнің қатысуымен тергеу зертханасының хаттамаларының орнына, анықтамаларды орнында тексеру хаттамалары;

- сезіктілерді, айыпталушыларды, жәбірленушілерді, сондай-ақ куәларды медициналық куәландыру актілері (медициналық куәландыру хаттамаларының орнына).

Басқа процессуалдық кедергілер, оның ішінде дәлелдемелерді жол беруге болмайтын тергеу әрекеттерін жүргізудің кезектілігі мен міндеттілігі:

- қылмыстық іс болмаған жағдайда алдын ала тергеу жүргізу;
- қылмыстық іс аяқталғаннан кейін тергеу әрекеттерін жүргізу уақытша тоқтатылады немесе айып тағу туралы қаулымен бірге прокурорға жіберіледі;

- белгілі бір тергеу әрекеттерін жүргізуге прокурордың рұқсатының болмауы;
- сәйкестендіру кезінде сәйкестендірілетін объектіге ұқсамайтын сыртқы түрін пайдалана отырып, сәйкестендіру алдында тұлғаны немесе оның фотосуретін көрсету;

- жауап алу кезінде танылатын адамның фотосуретін көрсету арқылы сәйкестендіру операциясын өзгерту;

- тергеу әрекетінің хаттамасына хаттаманы құрастырушы белгілемеген, сондай-ақ тергеу әрекетіне барлық қатысушылардың қолдарымен бекітілмеген түзетулер, толықтырулар немесе өзгерістер енгізу;

- тергеу әрекеттеріндегі прокурорлардың рөлі арқылы тергеу әрекеттеріне куәгерлердің қатысуы туралы заңдарды сақтамау.

Бұл тізімге дәлелдемелер жүйесінен сараптама хаттамаларын алып тастауға әкелетін қылмыстық процестің кодексінің барлық бұзушылықтары кірмесе де, бұл қылмыстық істерді тергеу кезінде жіберілген іс жүргізу бұзушылықтарының көрсеткіші болып табылады, бұл сот қателігіне әкелуі мүмкін. Көптеген процедуралық бұзушылықтарды сотта түзету мүмкін емес. Бұған куәгерлерден сырттай жауап алу және заттай дәлелдемелерді алу мысал бола алады. Егер осындай жолмен алынған дәлелдемелер үкімде пайдаланылса, олар жаңа сот талқылауы кезінде жол берілмейтін дәлелдемелер ретінде алынып тасталады. Оны пайдаланбау сот қорытындыларына айтарлықтай әсер етуі мүмкін [5].

Сот талқылауында дәлелдемелердің рұқсат етілгендігін анықтайтын заң талаптарын сақтау, бір жағынан, қылмыстық процеске қатысушы адамдардың құқықтары мен бостандықтарының процессуалдық кепілдіктерінің бірі болса, екінші жағынан, дәлелдемелердің негізді және дұрыс сөйлем. қылмыстық іс бойынша. Дәлелдемелердің жол берілетіндігінің нормалары сот ісін жүргізудің этикалық принциптерімен тығыз байланысты, яғни олар тікелей этикалық нормаларды қамтымайтын құқықтық нормаларды қолдану кезінде заң нормаларында әрекет етеді немесе олардың талаптарын ескереді. Сондықтан этикалық принциптер көбінесе дәлелдемелердің рұқсат етілгендігінің критерийі болғанымен, іс жүзінде дәлелдемелердің рұқсат етілгендігінің негізгі критерийі тексерілу болып табылады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі
<https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000226> (қолданған жері: 23.04.06);
2. Қазақстан Республикасының Қылмыстық іс жүргізу кодексі
<https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000231> (қолданған жері: 23.06.04);
3. Қылмыстық сот ісін жүргізудегі дәлелдемелердің жол берілу мүмкіндігін бағалау мәселелері <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000231> (қолданылған 06.04.23);
4. Дәлелдемелер және олардың қылмыстық сот ісін жүргізуге жол берілетіндігі <https://www.agka.kz/ru/> (қолданылған 06.04.23);
5. Қылмыстық істер бойынша сарапшы қорытындысының рұқсат етілгендігін бағалау <https://cyberleninka.ru/article/n/otsenka-dopustivosti-zaklyucheniya-eksperta-po-ugolovnym-delam> (қолданылған 06.04.23).

УДК 343

КРИМИНОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕРРОРИЗМА И РЕЛИГИОЗНОГО ЭКСТРЕМИЗМА

Закирьянова Аида Маратовна

zakiriyanova20@mail.ru

Магистрант 1 курса образовательной программы «Судебная власть и уголовная юстиция» ЕНУ им. Л.Н.Гумилева, Астана, Казахстан, Научный руководитель – Б.Р.Сембекова

Терроризм — сложное явление, имеющее как социальные, экономические, так и политические корни и последствия. С социальной и экономической точки зрения, терроризм часто возникает из-за бедности, неравенства, отсутствия возможностей для получения образования и работы, а также маргинализации определенных сообществ. С политической стороны, это может быть вызвано экстремистскими идеологиями, национализмом, сепаратизмом или желанием бросить вызов существующим структурам политической власти. Терроризм порождает страх и нестабильность, наносит ущерб экономической деятельности и может привести к гибели людей и человеческим страданиям. Усилия по предотвращению терроризма и борьбе с ним требуют всеобъемлющего подхода, направленного на устранение его коренных причин и устранение социального и экономического неравенства, а также на укрепление потенциала правоохранительных органов и разведки для реагирования на террористические угрозы.

Трудности в изучении терроризма связаны с отсутствием общей теории терроризма, существенно различными позициями по данному вопросу ученых. «Претендуя на право менять историю соответственно своему субъективному пониманию справедливости, терроризм по существу есть форма общественного переустройства экстремальными и нелегитимными способами», - пишут Габов Ю.А., Кист В.Э. и Казкенов К.М. в своей работе